

۱۴۱ درصد اهداف صادرات غیرنفتی

تحقق یافت

تحولات تجارت جهانی و عوامل محرکه آن

تجارت جهانی، در سه سال اخیر نیز همانند چند دهه گذشته با شتاب بیشتری از تولید جهانی رشد کرده است، به طوری که در سال ۲۰۰۷ صادرات جهان به حدود ۱۳,۷ هزار میلیارد دلار (۱۳,۶ تریلیون دلار) و واردات جهان به ۱۳,۹ هزار میلیارد دلار (حدود ۴ تریلیون دلار) رسید که این تفاوت آمار به دلیل نحوه محاسبه (حالت های CFR, FOB) و مغایرت های آماری بین کشورهاست.

عوامل گوناگون و متعددی در این تحولات نقش داشته است که پاره ای از آنها ساختاری و درازمدت بوده و برخی دیگر به نوسان های ادواری، تحولات نوظهور، کوتاه مدت و مقطعی بازمی گردند.

از جمله آنها می توان به عوامل ساختاری و درازمدت شامل توسعه شرکت های جهانی و چندملیتی و افزایش نقش آنها در همه عرصه های تجارت کالا و خدمات از کالاهای اساسی و کشاورزی (حوزه های سنتی و تاریخی نفوذ شرکت های چندملیتی) گرفته تا محصولات دینامیک صادراتی جهان و محصولات مبتنی بر فناوری های نو و برتر اشاره کرد.

در شرایطی که اقتصاد جهان شتابان به سوی تغییرات اساسی در حرکت است، دستگاه های ذیربط در امر صادرات از جایگاه ویژه ای در گسترش فعالیت های تجاری و رقابتی ساختن کسب و کارها در جهان برخوردار بوده و نقش مهمی در توسعه اقتصادی ایفا می کنند. در راستای سند چشم انداز و اهداف برنامه چهارم توسعه از جمله توسعه تجارت خارجی کشور با محوریت توسعه صادرات غیرنفتی، نوسازی و روان سازی ساختار تجاری، بهبود تراز بازرگانی کشور، تقویت توان رقابتی محصولات و خدمات صادراتی در بازارهای بین المللی، افزایش درآمدهای صادراتی و تلاش برای بالا رفتن سهم کشور در تجارت جهانی، گام های مهمی برداشته شده است.

به گزارش خبرنگار اقتصادی خیرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، اگرچه تجربه اخیر در بازارهای جهانی و میزان اثرپذیری از بحران های اقتصادی بسیاری از اصول حاکم بر اقتصاد جهانی را زیرسوال برده اما تجربه نشان داده است که تا زمانی که به تجارت بین کشورها به عنوان یک ابزار برای توسعه بازارها و تقاضا نگاه شود، می توان آن را به عنوان یک اهرم برای توسعه اقتصادی محسوب کرد.

- آزادسازی تجارت در اکثر کشورهای جهان، کاهش سطح تعرفه‌ها به ویژه تعرفه‌های غیر کشاورزی، حذف یا کاهش موانع غیر تعرفه‌ای و تاسیس سازمان جهانی تجارت (WTO) که اکنون ۱۵۲ کشور عضو آن هستند و حدود ۹۵ درصد تجارت جهانی را پوشش می‌دهد، کاهش قیمت محصولات صنعتی در روند دوربرد (پنجاهساله) که جریان‌های مصرفی عظیم کالاهای صنعتی و دسترسی جمعیت‌های به حاشیه رانده شده از گذشته به این کالا را ایجاد کرده است.

- رشد چشمگیر قیمت اغلب کالاهای اساسی و کشاورزی در جهان ناشی از عوامل طبیعی تازه وارد نظیر خشکسالی در برخی مناطق جهان (آسیا، آفریقا و برخی مناطق آمریکا)، کاهش ارزش دلار و قرار گرفتن کالاهای اساسی در سبد رفتارهای سوداگرانه بازرگانان و سرمایه‌گذاران عالم و نیز کارکرد پیچیده بازارهای درهم تنیده انرژی، کالاهای اساسی، زمین و مسکن، اوراق بهادار و سهام.

- احساس ناامنی جهانی ناشی از سیاست‌ها و تحرک‌های برخی قدرت‌ها و تشدید آن که انسان‌ها را به فعالیت‌های زودبازده و پرسود و به سمت تجارت و نه سرمایه‌گذاری‌های درازمدت مبتنی بر پایین بودن نااطمینانی‌ها در گذشته می‌راند.

- روند بی‌بازگشت قدرت‌گیری کشورهای مختلف، ظهور قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی جدید در حین روند یک جانبه‌گرایی مورد علاقه برخی قدرت‌ها با چند جانبه‌گرایی و پیگیرانه، مستمر، زیرکانه و مبتنی بر همکاری و تضاد قدرت‌های دیگر.

- افزایش ثروت و قدرت جهان اسلام؛ به دلیل افزایش قیمت کالاهای اساسی اولیه و انرژی در جهان که اغلب کشورهای اسلامی صادرکننده آنها بوده‌اند و نیز به دلیل ریسک‌های ژئوپولیتیکی، منابع کشورهای اسلامی بیشتر از گذشته در درون این کشورها و در بخش‌هایی نظیر املاک و مستغلات و تولیدات جایگزین واردات، مصرف می‌شود که ثروت جهان اسلام را ظرف سه سال گذشته چند برابر کرده است. اگر ارزیابی و قیمت‌گذاری به نرخ روز از ذخایر نفت و گاز، معادن و منابع طبیعی جهان اسلام صورت گیرد، این یافته تکان دهنده خواهد بود.

براساس این گزارش، عده‌ای از عوامل گذرا، مقطعی و نوسانی این مهم، رشد حیرت‌انگیز قیمت‌های اسمی نفت در جهان و تزریق منابع مالی هنگفت به کشورهای صادرکننده نفت در سطحی فراتر از پدیده دلارهای نفتی دهه ۷۰ میلادی است که سهم بالایی در رشد تجارت جهانی در سال‌های اخیر داشته است و ناشی از رفتارهای سوداگرانه و معاملات کاغذی نفت، ریسک‌های ژئوپولیتیک ظهور قدرت‌های عظیم اقتصادی و تجاری جهان نظیر چین، هند و کشورهای آسیای جنوب شرقی به عنوان غول‌های مصرف‌کننده انرژی و مواد خام جهان، کاهش ارزش دلار که منابع مالی فراوانی را برای حفظ ارزش ثروت به سمت بازارهای انرژی، کالاها و مستغلات در سراسر جهان (در اغلب کشورها به جز آمریکا) سوق داده است.

به گزارش ایسنا، در خصوص عملکرد تجارت خارجی جمهوری اسلامی ایران می‌توان گفت که تجارت خارجی کشور در طول تاریخ جدید متکی بر نفت و ناشی از درآمدهای نفتی بوده و سهم صادرات غیرنفتی در تجارت و تولید ناخالص ملی ناچیز بوده است.

با توجه به سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در دو دهه اخیر، صنعت و معدن، کشاورزی و خدمات و جهت‌گیری عمومی و اجماع بر ضرورت توسعه صادرات غیرنفتی، شاهد تغییراتی در بخش‌هایی در ساختار نامناسب گذشته و ناسازگار با جایگاه و نقش ظرفیت‌های عظیم انسانی و طبیعی ایران

بودیم که در نهایت، مجموعه این عوامل سبب شد کشور در مدار مطلوب و سازگار با ظرفیت‌ها قرار گیرد و مسیر درستی ترسیم شود.

عملکرد صادرات غیر نفتی و عوامل محرک آن

با اذعان به اینکه صادرات نه یک واژه، بلکه پیامدهای بزرگ و گسترده‌ای از نظر توسعه کشور، ارتقای رفاه اجتماعی، اشتغال و به ویژه اشتغال نیروی انسانی تحصیلکرده کشور، ارتقای قدرت ملی و پیوندهای اقتصاد ملی با اقتصاد جهانی دارد و از این رهگذر، کمک موثری به حفظ و پایداری امنیت ملی می‌کند، می‌توان گفت که توسعه تولیدات با ارزش افزوده بالا و با تمرکز بر بازارهای صادراتی، منابع عظیم انسانی، فیزیکی و طبیعی کشور را به صورتی بهینه و کارآ به کار گرفته و به دلیل پیوندهای یاد شده با آثار انتشاری و القایی گسترده خود، رونق اقتصاد ملی را در پی خواهد داشت.

در سال‌های اخیر، اقدام‌های متعددی نظیر برقراری مشوق‌های صادراتی، معافیت‌های مالیاتی و اختصاص منابع لازم برای این مهم در بودجه‌های سالانه، انعقاد موافقتنامه‌های بازرگانی و ترجیحی با سایر کشورها، توسعه سرمایه‌گذاری‌های صادرات‌گرا در مناطق مختلف کشور، اقدام‌های بازاریابی و از جمله اعزام هیات‌های تجاری و برگزاری نمایشگاه‌ها انجام گرفته که صادرات غیرنفتی کالاها و خدمات را با احتساب میعانات گازی به حدود ۳۰ میلیارد دلار و بدون احتساب میعانات گازی به حدود ۲۴ میلیارد دلار رسانده است.

دستاوردهای مزبور، حاصل عملکرد و حمایت مجموع ارکان نظام بوده است.

براساس این گزارش، در مدت ۴۱ ماهه برنامه چهارم توسعه (سال‌های ۱۳۸۴ تا پنج ماهه نخست ۱۳۸۷)، ۴۶،۹ میلیارد دلار صادرات غیرنفتی انجام شد که ۱۴۱ درصد از برنامه هدف‌گذاری را تشکیل می‌دهد و این در حالیست که در برنامه‌های اول، دوم و سوم هیچگاه عملکرد واقعی از اهداف تعیین شده فراتر نرفته است. البته در پنج ماهه اول سال ۱۳۸۷ نیز عملکرد صادرات (چه با احتساب میعانات و چه بدون احتساب آن) بالاتر از اهداف تعیین شده در برنامه چهارم بوده است.

در سال ۱۳۸۶ ایران به ۱۶۶ کشور حدود ۳۵۱۱ قلم کالا بر حسب تعرفه صادر کرده که سهم اصلی متعلق به کالاهای صنعتی است و در حال حاضر حدود ۷۴۰۰ صادرکننده در بانک اطلاعات صادرکنندگان ثبت شده‌اند.

به گزارش ایسنا، صادرات خدمات به حدود ۹،۳ میلیارد دلار در سال ۱۳۸۶ رسیده که صادرات خدمات فنی و مهندسی از جمله اجزای مهم آن و از دستاوردهای قابل توجه در زمینه صادرات غیرنفتی است، به نحوی که طرح‌ها و پروژه‌های متعددی در کشورهای مختلف با موفقیت توسط شرکت‌های ایرانی اجرا شده است.

صادرات خدمات ایران

صادرات خدمات کشور طی سال‌های اخیر رشد چشمگیری داشته و مطابق گزارش‌های جهانی به حدود ۸،۴ میلیارد دلار در سال ۱۳۸۵ رسیده و برآورد شده که این رقم برای سال ۱۳۸۶ به حدود ۹،۳ میلیارد دلار برسد.

خدمات فنی و مهندسی در سال ۱۳۸۶

در سال ۱۳۸۶ شرکت‌های ایرانی موفق به عقد ۲۰۷۸ میلیون دلار قرارداد در زمینه صدور خدمات فنی و مهندسی شده‌اند و کشورهای سوریه، افغانستان، عراق، ونزوئلا، تاجیکستان، امارات متحده عربی، قزاقستان، عمان، هند، نیجریه، آذربایجان، ترکمنستان و تانزانیا مقاصد صادرات خدمات فنی و مهندسی ایران در این مدت بوده‌اند.

صادرات غیرنفتی در سه سال اخیر از رشد بالایی برخوردار بوده به طوری که نسبت صادرات غیرنفتی به واردات (یا شاخص پوشش واردات) هم

۴۳٫۴ درصد سرمایه‌ای و حدود ۱۳ درصد مصرفی بوده است. در سال ۱۳۸۵ حدود ۶۷٫۹ درصد واردات کشورمان واسطه‌ای، ۱۷٫۷ درصد سرمایه‌ای و ۱۴٫۵ درصد مصرفی بوده که نسبت به سال ۱۳۸۱ بهبود یافته است. مجموع سهم کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای هم جالب توجه است که علل آن عبارتند از:

استفاده از کالای سرمایه‌ای برای سرمایه‌گذاری‌های صنعتی و معدنی، کشاورزی، خدماتی، زیربنایی، نفت و گاز و پتروشیمی.

استفاده از کالاهای واسطه‌ای و مواد اولیه برای تداوم فعالیت خطوط تولید صنعتی، معدنی و کشاورزی به منظور تداوم توسعه زیربخش‌های خدمات، آب، برق، نفت و گاز.

بررسی آمار نشان می‌دهد که بخش اعظم واردات کشور را مواد اولیه و واسطه‌ای و سرمایه‌ای تشکیل می‌دهد که نقش مهم و موثری در رونق تولید و اشتغال دارد.

با توجه به اینکه متغیرهای اقتصاد کلان طی سال‌های اخیر رشد خوبی داشته‌اند، واردات ایران در سال‌های اخیر از ارقام پیش‌بینی شده در برنامه چهارم فراتر رفته اما نکته اساسی آن است که دامنه تغییرات واردات از اهداف پیش‌بینی در برنامه، انحراف مهمی را نشان نمی‌دهد و نزدیک به ارقام پیش‌بینی شده در برنامه است که خط بطلانی بر تحلیل‌های سطحی در مورد واردات بی‌رویه است.

نکته اساسی تر آنکه، ارقام واردات که بیان‌کننده تامین نیازهای بازار داخلی و بخش‌های تولیدی کشور است، در شرایطی تحقق یافته که دامنه تحریم‌ها و فشار بر نظام بانکی جهان به منظور کاهش حجم مبادلات با ایران بیش از گذشته بوده که حاکی از موفقیت‌های چشمگیر بخش بازرگانی در تضمین کارکرد موزون اقتصاد ملی، حفظ سطح تولیدات داخلی و جلوگیری از تشدید انتقال فشارهای تورمی فراملی به بازار داخلی است.

این گزارش در بیان متغیرهای تاثیرگذار بر افزایش واردات به جمعیت و درآمد سرانه، تولید ناخالص داخلی و درآمد ملی، صادرات نفت (به لحاظ ارزشی ناشی از افزایش قیمت‌های جهانی) و صادرات غیرنفتی (به لحاظ حجم و ارزش) اشاره می‌کند. البته هریک از موارد یاد شده می‌توانند بر واردات منطقی کشور اثرگذار باشند.

همچنین پارامترهای دیگری چون پیش‌بینی‌های ناشی از تحریم‌ها (که نقاط سفارش و ذخایر احتیاطی در برخی کالاهای اساسی و استراتژیک را بالا برده است)، افزایش شدید قیمت‌های جهانی کالاهای وارداتی (به ویژه در مورد کالاهای اساسی و ...)، افزایش هزینه‌های حمل و نقل بین‌المللی (در برخی موارد تا چند برابر)، افزایش نرخ‌های بیمه‌های بین‌المللی، خریدهای دست‌چندم و افزایش تعداد واسطه‌ها در کانال‌های توزیع بین‌المللی تامین‌کننده واردات ایران که منجر به افزایش هزینه‌های مبادله واردات ایران شده است، نرخ رشد تولیدات صنعتی، معدنی، کشاورزی و خدماتی کشور و به طور کلی اقتصاد ایران که به صورت مستمر و مداوم در حال بزرگ‌تر شدن است (اکنون جزء هجدهمین اقتصادهای بزرگ جهان براساس PPP، مطابق گزارش صندوق بین‌المللی پول است) و اتکای هر چهار بخش صنعت، معدن، کشاورزی و خدمات (با نسبت‌های مختلف) به نهاده‌های وارداتی و به‌ویژه تداوم اجرای طرح‌های عظیم سرمایه‌ای، عمرانی، جاده‌ها و پتروشیمی در این مقوله موثرند.

با توجه به اینکه ارزش صادرات ایران بر مبنای FOB و ارزش واردات بر مبنای CIF است، در ارقام واردات هزینه‌های حمل و نقل بین‌المللی و بیمه منظور می‌شود که در سال‌های اخیر افزایش چشمگیری داشته است و حال آنکه صادرات این دو قلم در آمار صادرات کشور لحاظ نشده است.

در راستای سند چشم‌انداز و اهداف برنامه چهارم توسعه از جمله توسعه تجارت خارجی کشور با محوریت توسعه صادرات غیرنفتی، نوسازی و روان‌سازی ساختار تجاری، بهبود تراز بازرگانی کشور، تقویت توان رقابتی محصولات و خدمات صادراتی در بازارهای بین‌المللی، افزایش درآمدهای صادراتی و تلاش برای بالا رفتن سهم کشور در تجارت جهانی، گام‌های مهمی برداشته شده است

رو به بهبود بوده و حتی نسبت تامین واردات از طریق صادرات به عنوان یکی از شاخص‌های مهم جهانی، در سال‌های اخیر به نحو چشمگیری رشد داشته است (۴۳ درصد واردات از طریق صادرات غیرنفتی در سال ۱۳۸۶) که یکی از دستاوردهای بسیار مهم دولت نهم محسوب می‌شود.

عملکرد واردات و عوامل محرکه آن

براساس گزارش نشریه برنامه، در سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۶ همواره عملکرد واردات کشور از اهداف پیش‌بینی شده بالاتر بوده است. رشد جمعیت، افزایش قدرت خرید یا درآمد سرانه، افزایش حجم سرمایه‌گذاری (و در نتیجه نیاز به ورود ماشین‌آلات صنعتی و ...) نیاز به تولید بیشتر (برای جایگزینی واردات یا صادرات بیشتر)، بحران‌های مقطعی (خشکسالی، مشکلات صنعتی، بلایای طبیعی و ...) و افزایش قیمت‌های جهانی از جمله عوامل افزایش واردات است.

سیاست تجاری ایران (تعرفه‌ها)

میانگین و نرخ موثر تعرفه در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ بالاتر از سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ بوده است که این به نوبه خود نوعی حمایت بیشتر از تولیدات داخلی را نشان می‌دهد. البته در جهت‌گیری کلی، نرخ موثر و نرخ میانگین تعرفه‌ها به سمت ثبات بوده است که از نظر افزایش قابلیت پیش‌بینی برای بخش خصوصی، متغیر مهمی در سیاست‌گذاری تجاری محسوب می‌شود.

ترکیب واردات ایران و تغییرات آن

در سال ۱۳۸۱ حدود ۴۴ درصد واردات کشورمان کالاهای واسطه‌ای،